

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2019 metai

2

LI

Vilnius 2019

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2019

2

Vilnius 2019

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2019

2

Vilnius 2019

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ

Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LIP-19-10

Redakcinė kolegija / Editorial Board / Redaktion:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva /
Vytautas Magnus University, Lithuania

Krzysztof BUCHOWSKI
Balstogės universitetas, Lenkija /
University of Białystok, Poland

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Tomasz KEMPA
Mikalojaus Koperniko universitetas Torunėje, Lenkija /
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vėjas G. LIULEVIČIUS
Tenesio universitetas Noksvilyje, JAV /
University of Tennessee, Knoxville, USA

Bernadetta MANYŚ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje, Lenkija /
Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas / Deputy Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuva /
Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Mathias NIENDORF
Greifswaldo universitetas, Vokietija /
University of Greifswald, Germany

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas, Lietuva /
Vilnius University, Lithuania

Sergej POLECHOV / Cepreij B. ПОЛЕХОБ / Sergey POLEKHOV
Rusijos mokslų akademijos Rusijos istorijos institutas, Rusija /
Institute of Russian History, Russian Academy of Sciences, Russia

Jolita SARCEVIČIENĖ (atsakingoji sekretorė / Executive Secretary)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas / Editor-in-Chief)
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas, Lietuva /
Lithuanian Institute of History, Lithuania

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas, JAV /
Millersville University, USA

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge, Vokietija /
Nordost Institut in Lüneburg, Germany

Theodore R. WEEKS
Pietų Ilinojaus universitetas Karbondelije, JAV /
Southern Illinois University, Carbondale, Ill., USA

Andrzej ZAKRZEWSKI
Varšuvos universitetas, Lenkija /
University of Warsaw, Poland

Registruota duomenų bazė:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing. Lituanistika

Recenzuojamas mokslo žurnalas, leidžiamas nuo 1971 m. Per metus išeina 1 tomas (2 numeriai).
Elektroninę straipsnių versiją pdf formatu galima rasti internetinėje svetainėje: <http://talpykla.istorija.lt/>

ISSN 0202-3342
e-ISSN 2538-6549

© Lietuvos istorijos institutas, 2019
© Straipsnių autoriai, 2019

PUBLIKACIJA

ROBERTAS JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

ADAM STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VYRIAUSIOJO TRIBUNOLO 1756 M. ATIDARYMO DIENORAŠTIS

Augusto III valdymo laikais Abiejų Tautų Respublikos parlamentinė sistema dėl nuolatinio Seimo darbo žlugdymo išgyveno gilią krizę. Tuo metu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) vyriausiasis tribunolas buvo viena iš nedaugelio efektyviai ir, svarbiausia, nepertraukiamai veikusių institucijų. Didikų grupuotės konkuravo tarpusavyje siekdamos kontroliuoti jo veiklą, todėl politinės kovos persikėlė į Tribunolo teisėjus rinkusius tribunolinius seimelius. Tačiau seimelio atstovo pripažinimas teisėtai išrinktu ir atitinkančiu teisės reikalavimus priklausė nuo tam tikrų teisinių procedūrų, kurios vykdavo vadinamojo Tribunolo atidarymo¹ metu. Čia svarbiausi buvo ne vien teisiniai argumentai, bet ir galios manifestacija bei politinės įtakos persvara. Renginys sutraukdavo daugybę bajorų, o konkuruojančių politinių grupuočių kova ir jos užkulisiai buvo aprašomi specifiniuose rašytiniuose šaltiniuose, žinomuose kaip Tribunolo

¹ Aptariamam laikotarpiu vartoti terminai *reasumpcyja* (lot. *reasumptio* – atnaujinimas) ir *inchoacyja* (lot. *inchoatio* – pradžia). Šiuolaikinėse Lenkijos ir Baltarusijos istoriografijose paprastai vartojamas *reasumpcijos* terminas. Lietuvos istoriografijoje nėra susitarta dėl šio termino, todėl kol kas pasirinktas terminas *Tribunolo atidarymas*.

atidarymo aprašymai. Istoriografijoje kol kas publikuotas vienintelis tokio pobūdžio šaltinis – 1761 m. LDK vyriausiojo tribunolo atidarymo dienoraštis, kurio autorius – valdovo pasiuntinys, Lenkijos kariuomenininkas Mykolas Velhorskis². Apskritai iki šiol gana negausioje LDK vyriausiojo tribunolo šaltinių leidybos istorijoje galime išskirti vos kelias šaltinių grupes – šio teismo priimtų sprendimų ir į jo aktų knygas įrašytų dokumentų bei normatyvinių, įstaigos organizaciją ir veiklą nustatančių dokumentų publikacijas³. Taigi naratyvinio pobūdžio šaltinių publikavimo reikšmė abejonių nekelia. Publikuojamas dokumentas svarbus LDK politinei istorijai ir paties teismo istorijai. Jis vaizdžiai atskleidžia išorinių jėgų poveikį teismo darbui ir tai, kaip jo sudėtis priklausė nuo konkrečių politinių jėgų santykio. Teoriškai nei LDK didysis etmonas, nei karalius negalėjo kištis į LDK vyriausiojo tribunolo veiklą, tačiau dienoraštis akivaizdžiai parodo, kaip šie draudimai buvo apeinami. LDK didysis etmonas dažnai kartu būdavo ir Vilniaus vaivada, todėl jo pareiga buvo dalyvauti deputatų mandatų tikrinimo procedūroje. Karalius siūsdavo pasiuntinius kviesdamas „laikytis taikos“, bet iš tikrųjų jo simpatijos lemdavo kam atiteks maršalo postas. Maršalas ne tik reprezentavo LDK vyriausiąjį tribunolą, bet ir vadovavo teismo posėdžiams, sprendė, kurios bylos bus nagrinėjamos ir kokia bus balsavimui teikiamo siūlymo konkrečioje byloje formuluotė⁴.

Šioje publikacijoje skelbiamas dienoraštis, kuriame aprašomi įvykiai nuo 1756 m. balandžio 27 d. iki Tribunolo atidarymo gegužės 4 d. Jo originalas nėra žinomas, tačiau neabejotina, jog buvo rengiamas *Familijos* aplinkos žmogaus. Išliko bent dvi dienoraščio kopijos. Publikacijos pagrindu pasirinktas Čartoriskų bibliotekoje Krokuvėje saugomas aprašymas, pavadintas *Dyjariusz reasumpcyi Trybunału Głównego Litewskiego a(nn) o 1756*, kuris greičiausiai yra vientisa dienoraščio kopija. Kito mums žinomo varianto, pavadinto *Relacyja reasumpcyi Trybunału wileńskiego W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) o 1756 a(nn) o*, ir saugomo Vyriausiajame senųjų aktų archyve Varšuvoje pabaiga skiriasi. Abiejuose rankraščiuose sutampa tekstai, kuriuose aprašomi įvykiai iki gegužės 2 d. vakaro. Toliau Varšuvoje saugomame rankraštyje seka laiškas nežinomam asmeniui, trumpas didikų grupuočių derybų gegužės 3 d. aprašymas, Tribunolo atidarymo gegužės 4 d. pristatymas bei prisaiškintų deputatų sąrašas. Be to, jame dar yra baigiamoji dalis, kurioje šaipomasi iš nepavykusių Radvilų grupuotės ketinimų. Išliko ir kitų 1756 m. Tribunolo

² W. K o n o p c z y ņ s k i, Kartka z dziejów Trybunalskich Wilna w wieku XVIII, *Kwartalnik Litewski*, 1911, nr. 6, s. 75–92. Perspausdinta: tas pats, *Od Sobieskiego do Kościuszki. Szkice – drobiazgi – fraszki historyczne*, Warszawa, 1921, s. 166–187.

³ Plačiau žr. A. S t a n k e v i č, Skilusių tribunolinių seimelių problema ir jos sprendimas 1779 m., *Istorijos šaltinių tyrimai*, sud. D. Antanavičius, t. 3, Vilnius, 2011, p. 167–169; tas pats, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. antroje pusėje*, Vilnius, 2018, p. 31–41.

⁴ Plačiau žr. I. W i e r z c h o w i e c k a, Z dziejów Trybunału Litewskiego doby stanisławowskiej. Marszałek – „rządca koła“, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo*, nr. CCLXXXV, 2003, s. 101–118.

atidarymo aprašymų. Valdovo pasiuntinio Jano Ževusio (*Jan Rzewuski*) įspūdžius iš jo misijos 1756 m. gegužės mėnesį Vilniuje yra paskelbęs Józefas Feldmanas⁵. Dar galima paminėti tekstą, saugomą Nacionaliniame archyve Krokuvoje, Vavelyje, su antrašte *Die 4 mai 1756 z Wilna*⁶. Jame lakoniškai išvardyti svarbesni faktai iš laiko perspektyvos, t. y. jau kaip įvykę. Čia netrūksta reikšmingų duomenų – štai prie prisaikdintų deputatų pavardžių buvo nurodyta, kokiai grupei jie priklauso⁷. Tačiau ši žinutė tik kontekstiškai susijusi su skelbiamu dienoraščiu, todėl nepublikuojama. 1756 m. Tribunolo atidarymo dienoraščio publikacija parengta vadovaujantis Lenkijos mokslų akademijos XVI–XIX a. šaltinių skelbimo instrukcija⁸. Publikuojamame tekste buvę trumpinimai išskleidžiami (taip pat konvencinės pagarbos reiškimo santrumpos) paprastuose skliaustuose, tekstas skaidomas laikantis šiuolaikinių skyrybos taisyklių, tačiau suskirstymas pastraipomis paliktas kaip originale.

1756 m. LDK vyriausiojo tribunolo atidarymas sulaukė ir daugiau tiek amžininkų, tiek istorikų dėmesio. Daug vietos šiam įvykiui savo atsiminimuose skyrė tuo metu LDK etmono Mykolo Kazimiero Radvilos klientas Martynas Matusevičius⁹. Faktus apie LDK didžiojo iždininko Jono Jurgio Flemingo tapimą Tribunolo maršalu minėjo kunigas V. Baginskis¹⁰ ir kiti anoniminiai autoriai¹¹. Detaliai tų metų Tribunolo atidarymą knygos, skirtos vadinamajam Septynerių metų karui, pirmo tomo puslapiuose atkūrė Władysławas Konopczyński¹². LDK vyriausiojo tribunolo teisėjų sąrašų rengėjai pateikė duomenis apie prisiekusiuosius ir iš teismo sudėties pašalintus vaivadijų ir pavietų seimelių atstovus¹³.

⁵ Relacja szambelana Jana Rzewuskiego o trybunale wileńskim 1756 r., *Czasy saskie. Wybór źródeł*, oprac. J. Feldman, Kraków, 1928, s. 103–104. Tas pat naujausiam šios publikacijos leidime – *Czasy saskie. Wybór źródeł*, oprac. J. Feldman, Wrocław, 2004, s. 132–134. Šioje šaltinių rinktinėje publikuotas ne prancūziškai surašytas originalus tekstas, bet jo vertimas į lenkų kalbą.

⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie (toliau – ANK), Archiwum Sanguszków (toliau – AS), teki arabiskie, teka 136, plik 35, l. 1–1v.

⁷ Šią informaciją savo monografijoje paskelbė A. Мацук, *Барацьба магнацкіх групак у ВКЛ (1717–1763 гг.)*, Мінск, 2010, c. 429, išn. 545.

⁸ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, oprac. K. Lepszy, Wrocław, 1953.

⁹ M. Matyszewicz, *Diariusz mego życia*, wyd. B. Królikowski, Z. Zielińska, t. 1, Warszawa, 1986, t. 1, s. 647–658.

¹⁰ *Rękopis x. Bagińskiego, dominikana prowincji litewskiej (1747–1784)*, wyd. E. Tyszkiewicz, Wilno, 1854, s. 27–28.

¹¹ Žr. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), f. 151, b. 1658, l. 18–19; f. 17, b. 11, l. 29.

¹² W. Konopczyński, *Polska w dobie wojny siedmioletniej, cz. I: 1755–1758*, Kraków, 1909, s. 124–135, 364–369.

¹³ *Deputaci Trybunalu Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1794. Spis*, pod red. A. Rachuby, opr. A. Rachuba i P. Romaniuk, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczenki, Warszawa, 2004, s. 246–251.

2010 m. prie aptariamų įvykių sugrįžo Andrejus Macukas, analizuodamas LDK didikų grupuočių kovą XVIII a. pirmoje pusėje¹⁴. Šiuo Tribunolo atidarymo dienoraščiu remtasi ir naujausiuose tyrimuose¹⁵.

Po pralaimėtos kovos dėl 1755 m. Tribunolo sudėties ir maršalo posto (juo tada tapo skandalingu elgesiu pagarsėjęs ir politinius priešininkus persekiojęs LDK etmono M. K. Radvilos sūnus Karolis Stanislovas Radvila) *Familijos* politinė grupuotė dėjo pastangas, kad 1756 m. Tribunolo maršalu taptų LDK didysis išdininkas Jonas Jurgis Flemingas (*Jan Jerzy Flemming*)¹⁶. O Radvilų grupuotės planuose šios pareigos turėjo atitekti LDK didžiajam raštininkui Antanui Mykolui Pacui. LDK etmonas M. K. Radvila į Vilnių atsivedė apie 3 tūkst. karių, o J. Flemingą rėmė apie 5 tūkst. bajorų ir per tūkstantį karių¹⁷; buvo laukiama ginkluotų susidūrimų. Siekdamas užkirsti tam kelią, ATR valdovas Augustas III nusiuntė į Vilnių savo pasiuntinį Joną Ževuskį, kuris turėjo užtikrinti ramų Tribunolo atidarymą (o iš tikrųjų pasirūpinti, kad Tribunolo maršalu taptų J. J. Flemingas). Galiausiai viską turėjo lemti derybos, numatytos gegužės 3 d. pas Vilniaus vyskupą Mykolą Joną Zenkovičių. Radviloms į jas neatvykus, susirinkusi bajorija surašė reikalavimus LDK etmonui: pašalinti kareivius iš posėdžių salės ir pažaboti jų provokacijas, Tribunolo teisėjų priesaikas priimti Vilniaus žemės ir pilies teismo pareigūnų bei bajorijos akivaizdoje, nustoti skelbti apie numatomą „besibastančių žmonių grupių“ persekiojimą, nevykdyti etmono teismo, leisti Tribunolo teisėjų vietas užimti teisėtai seimeliuose išrinktiems deputatams. Tą pačią dieną derybos tarp abiejų grupuočių lyderių prasidėjo jėzuitų vienuolyne, iš pradžių – bendrai, o vėliau, susipykus, – skirtingose vietose, teikiant savo siūlymus per tarpininkus. Iš pradžių M. K. Radvila ginčijo J. J. Flemingo teisę apskritai būti Tribunolo teisėju, mat tokiu būdu esą pažeidžiamas pareigų nesuderinamumo principas – būdamas ministru jis negali tuo pat metu užimti pareigų aukščiausiajame bajorijos teisme¹⁸. Iš tikrųjų, nors bajorijos požiūris į Tribunolo teisėjo

¹⁴ А. М а ц у к, мин. veik., p. 398–433.

¹⁵ R. J u r g a i t i s, *Nuo bajoriškosios savivaldos iki parlamentarizmo: Vilniaus seimelio veikla 1717–1795 m.*, Vilnius, 2016, p. 54, 253.

¹⁶ 1755 m. Tribunolo sesijos metu Vilniuje vykusias kruvinas kovas tarp Radvilų ir Čartoriskų grupuočių detalai analizavo: T. S z w a c i ņ s k i, Tumult wileński 1755 roku i jego reperkusje, *Rocznik Lituanistyczny*, 2016, t. 2, s. 107–126.

¹⁷ Didelis bajorijos palaikymas J. J. Flemingui nemažai kainavo. Viename iš šaltinių minėta, jog kiekvienam į Tribunolo atidarymą atsivestam bajorui jis „skirdavo“ (*dawal*) pragyvenimui savaitei 25 timpas, taip pat juos maitino ir girdė (*mocno szlachtę poił i poi*), ANK, AS, teki arabskie, t. 136, p. 35, l. 1. M. K. Radvila, siekdamas sumenkinti J. J. Flemingą palaikiusių bajorų skaičių, valdovo pasiuntiniui J. Ževuskiui teigė, jog dalis jų – iš valdovo ekonomijų atsivesti valstiečiai, Relacija szambelana Jana Rzewuskiego o trybunale wileńskim 1756 r., *Czasy saskie. Wybór źródeł*, s. 132–134.

¹⁸ Galima pastebėti, jog bent jau XVIII a. konkuruojančios grupuotės, norėdamos pateisinti savo užimtą poziciją, pirmiausia ieškodavo (tikrų ar menamų) teisinių argumentų. Plg. 1779 m. įvykius, kai LDK rūmų

ir valstybės ministro pareigų derinimą ir buvo nevienareikšmis bei sulaukė tam tikro pasipriešinimo, tačiau įstatymuose tokio draudimo nebuvo¹⁹. LDK etmonas priminė precedentą 1732 m., kai didikų grupuočių sutarimu Mykolui Servacijui Višnioveckui (tuo metu ėjusiam LDK kanclerio pareigas) leista tapti Tribunolo maršalu su sąlyga, jog iš karto šias pareigas perleis kitam teisėjui²⁰. J. J. Flemingas įtikinėtai, kad sekdamas šiuo pavyzdžiu tapęs Tribunolo maršalu po dviejų savaitių šias pareigas perleistų (be teisės į jas sugrįžti) LDK didžiam raštininkui A. M. Pacui. Tačiau *Familija* tokį priekaištą atmetė – teigta, jog teisinį kazusą gali išspręsti tik Seimas, o žemesnieji teismai (M. K. Radvila, eidamas Vilniaus vaivados pareigas, buvo nominalus Vilniaus pilies teismo vadovas) tokių galių neturi²¹. Kadangi visos kortos buvo *Familijos* rankose – ji turėjo valdovo, aukščiausių valstybės pasaulietinių ir dvasinių pareigūnų bei bajorijos palaikymą, galiausiai M. K. Radvila buvo priverstas kapituliuoti. Jam pavyko iškovoti vienintelę nuolaidą – J. J. Flemingas turėjo įsipareigoti, jog tapęs maršalu, išvykdamas kitais reikalais vadovavimą posėdžiams jis perleis LDK didžiam raštininkui A. M. Pacui²². Taigi Radvilų gruputė patyrė visišką pralaimėjimą bei tapo pašaipų ir pajuokų objektu (*książęta Radziwillowie z tak wielkich zamachów niczego nie dowodzą; wszyscy się tu prawie śmieją z książąt ichm(oś)c(ió)w*²³).

Originalas: nežinomas.

Kopijos: **K₁** (publikacijos pagrindas): Dyjariusz reasumpcyi Trybunału Głównego Litewskiego a(nn)o 1756, *Biblioteka im. ks. Czartoryskich w Krakowie*, s. 642–648; **K₂**: Relacja reasumpcyi Trybunału wileńskiego W(ielkie)go Ks(ięstwa) Lit(ewskie)go 1756 a(nn)o, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Zbiór Branickich z Suchej, nr. 4–9, s. 33–38.

įždininkas Antanas Tyzenhauzas bandė neleisti Tribunolo maršalu tapti LDK raštininkui Liudvikui Tiškevičiui, žr. A. Stankovič, *Skilusių tribunolinių seimelių problema ir jos sprendimas 1779 m.*; tas pats, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. antroje pusėje*, p. 76–84.

¹⁹ I. Wierzchowiecka, min. veik., p. 102–103; A. B. Zakrzewski, *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa, 2000, s. 170–177.

²⁰ *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1794. Spis*, s. 154.

²¹ W. Konopczyński, *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, cz. I: 1755–1758, s. 132.

²² Tiesa, Radvilų gruputė vis tiek paskleidė gandus, kad J. J. Flemingas po dviejų savaitių maršalo pareigų atsisakys, žr. A. Maćuk, min. veik., p. 429–430. Tų gandų atgarsiai užfiksuoti minėtoje 1756 m. gegužės 4 d. žinutėje iš Vilniaus: ten rašoma, jog LDK didysis įždininkas išvažiuodamas visuomet vadovavimą posėdžiams patikės A. M. Pacui: *i teraz żeby tylko dwie niedzieli od reasumpcyi sądził, czego doskonale nie wiem, żeby nie przeszkadzał w interesach ksiązęciu j(eg)o m(oś)ci, na to miał dać asekuracyją*, ANK, AS, teki arabskie, t. 136, p. 35, l. 1. Nežinomas LDK vyriausiojo tribunolo maršalų sąrašo, sudarytojas pažymėjo, jog J. J. Flemingas užėmė maršalo vietą sutikęs dėl savo užimamų ministro pareigų po šešių savaitių vadovavimą posėdžiams perleisti Pacui, tačiau šio susitarimo nesilaikęs, LMAVB RS, f. 151, b. 1658, p. 19.

²³ ANK, AS, teki arabskie, t. 136, p. 35, l. 1. Ten pat minėta, jog LDK vėliavininkas Jeronimas Florijonas Radvila iš pykčio net susirgęs – *co zły o tę ugodę*.

Literatūra: M. Matuszewicz, *Diariusz mego życia*, wyd. B. Królikowski, Z. Zielińska, t. 1, Warszawa, 1986, s. 651–655; W. Konopczyński, *Polska w dobie wojny siedmioletniej*, cz. I: 1755–1758, Kraków, 1909, s. 130–133; А. Мацук, *Барацьба магнацкіх групавак у ВКЛ (1717–1763 гг.)*, Мінск, 2010, с. 429–430.

Dyjariusz reasumpcyi Trybunału Głównego Litewskiego a(nn)o 1756.

^a-Dnia 27 aprilis^a. J(a)śnie o(świecony) ks(ią)żę^b-j(ego) m(oś)ć^b Radziwiłł wojewoda wileński hetman wielki W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)^o²⁴ z j(a)śnie w(ielmożnym) j(ego) m(ością) panem Pacem^c pisarzem W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)^o²⁵, z j(a)śnie oświeconymi książętami – miecznikiem²⁶ i krajczym²⁷ W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) w Niemieży^d o milę od Wilna in numerosa wojskowych assistentia na noc stanął; dokąd in crastinum z Wilna^e j(ego) mość^e pan Pocięj wojewoda trocki²⁸ z synami – strażnikiem²⁹ i obożnym³⁰ W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego), j(a)śnie w(ielmożni) ichm(oś)c(iowie) p(anowie) Ogiński marszałek W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)^o³¹, Sołłohub generał artylerji W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)^o³² i innych wielu dygnitarzów, urzędników ziemskich^f, grodzkich, rycerstwa, szlachty pojachało i cały^g prawie dzień^g bawili.

²⁴ Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė (1702–1762), LDK dvaro maršalas (nuo 1734 m.), Trakų vaivadijos kaštelionas (nuo 1735 m.) ir vaivada (nuo 1737 m.), LDK didysis etmonas ir Vilniaus vaivada (nuo 1744 m.). Čia ir toliau duomenys apie asmenis pateikiami remiantis jų biogramomis, pateiktomis nuo 1935 m. leidžiamo leidinio „Polski słownik biograficzny“ įvairiuose tomuose ir LDK pareigūnų bei Tribunolo teisėjų sąrašais: *Urządnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, opr. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik, 1994; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. IV: Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, Warszawa, 2003; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. I: Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, Warszawa, 2004; *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1796. Spis*, pod red. A. Rachuby, Warszawa, 2004; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. II: Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, Warszawa, 2009; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. III: Księstwo żmudzkie XV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, Warszawa, 2015.

²⁵ Antanas Mykolas Pacas (†1774), LDK didysis raštininkas (nuo 1750 m.).

²⁶ Karolis Stanislovas Radvila, Mielasis Pone (1734–1790), LDK kardininkas (nuo 1752 m.), Vilniaus vaivada (1762–1766 ir nuo 1768 m.).

²⁷ Stanislovas Radvila (1722–1787), LDK raikytojas (nuo 1752 m.).

²⁸ Aleksandras Pociėjus (†1770), LDK pataurininkis (nuo 1724 m.), Vitebsko vaivadijos kaštelionas (nuo 1739 m.), Trakų vaivadijos kaštelionas (nuo 1740 m.) ir vaivada (nuo 1742 m.).

²⁹ Liudvikas Pociėjus (1726–1771), LDK sargybininkas (nuo 1748 m.).

³⁰ Leonardas Pociėjus (1730–1774), LDK stovyklininkas (nuo 1752 m.).

³¹ Ignotas Oginskis (1698–1775), Breslaujos pavieto teismo seniūnas (nuo 1728 m.), LDK dvaro maršalas (nuo 1744 m.) ir didysis maršalas (nuo 1750 m.), Vilniaus vaivadijos kaštelionas (nuo 1768 m.).

³² Antanas Juozapas Sologubas (†1759), LDK artilerijos generolas (nuo 1746 m.).

Dnia 28. J(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan hetman polny³³ z j(aśnie) w(ielmożnym) j(ego) m(ością) panem^h Syruciem kasztelanem witebskim³⁴, j(aśnie) ^l-w(ielmożnymi) ichm(oś)c(iam)i p(anami)ⁱ podskarbin nadwornym W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o³⁵, starostą radoszkowskim³⁶ – synami, j(aśnie) w(ielmożnym) j(ego) m(ością) panem Sosnowskim pisarzem w(ielkim) W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o³⁷ w znacznej paradzie zjachał^k.

Dnia 29. Eiusdem^l j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan Fleming podskarbi w(ielki)^m W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o³⁸ na godzinę dziesiątą przed południem przy asystencyi dragonii i letkich chorągwi nadwornych ściągnął pod Wilno, którego (s)potykając obwiam o pół milę rycerstwa, szlachty przyjaciół, dworzan bardzo wiele wyjechało, i tak in assistentia najmniej półtora tysiąca ludu do pałacu swego przyjechał, i wszystkich na obiad zatrzymał, po obiedzie solennie traktował.

Tegoż dnia j(aśnie) ⁿ-w(ielmożni) ichm(oś)c(iowie) p(anowie)ⁿ podkanclerzy litewski³⁹, wojewoda połocki⁴⁰, starosta puński⁴¹, starosta sokołowski⁴² Sapiehowie przy znacznej asystencyi przyjaciół, dworzan, tudzież ^o-dragonii i ^o-chorągwi nadwornych przyjechali.

Dnia 30. J(aśnie) o(świecony) ks(ią)żę j(ego) m(oś)ć hetman^p W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) z Niemieży do Wilna z gromadną paradą więcej tysiąca koni rycerstwa, dosyć ozdobnie i świetnie konno wjechał przed południem; po południu o godzinie pierwszej j(aśnie) o(świecony) ks(ią)żę j(ego) m(oś)ć chorąży w(ielki)^q W(ielkiego) o Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o⁴³ pocztą zbiegł i w tymże pałacu z j(aśnie) o(świeconym) ks(ią)żęciem j(ego) m(oś)cią hetmanem^r W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o stanął.

³³ Mykolas Juozapas Masalskis (1697–1768), LDK didysis raštininkas (nuo 1726 m.), Mscislavo vaivada (nuo 1737 m.), Trakų vaivadijos kaštelionas (nuo 1742 m.), Vilniaus vaivadijos kaštelionas (nuo 1744), LDK didysis etmonas (nuo 1762 m.).

³⁴ Simonas Sirutis (1698–1774), Kauno seniūnas (nuo 1742 m.), Vitebsko vaivadijos kaštelionas (nuo 1752 m.).

³⁵ Juozapas Adrijonas Masalskis (†1765), LDK rūmų išdininkas ir generolas majoras (nuo 1754 m.).

³⁶ Jonas Mikalojus Masalskis (1728–1763), Radaškonių seniūnas, LDK pataurininkis (nuo 1756 m., kai pareigybės atsisakė jo brolis Kazimieras Adrijonas).

³⁷ Juozapas Silvestras Sosnovskis (†1783), LDK didysis raštininkas (nuo 1754 m.).

³⁸ Jonas Jurgis Detlofas Flemingas (†1771), LDK didysis išdininkas (nuo 1746 m.).

³⁹ Mykolas Antanas Sapiega (†1760), LDK pakancleris (nuo 1752), Starodubo seniūnas (nuo 1755 m.).

⁴⁰ Aleksandras Mykolas Sapiega (†1793), Połocko vaivada (nuo 1754 m.).

⁴¹ Mykolas Ksaveras Sapiega (1735–1766) Punsko seniūniją gavo 1754 m. iš brolio Aleksandro Mykolo.
⁴² Jonas Sapiega (1734–1761), Sakalų ir Gargždų seniūnijas gavo iš tėvo – LDK stalininko Petro Povilo Sapiegos.

⁴³ Jeronimas Florijonas Radvila (1715–1760), LDK taurininkas (nuo 1739 m.), LDK vėliavininkas (nuo 1750 m.).

O godzinie drugiej książę j(ego) m(ość) hetman o(d)trąbione sądy hetmańskie reasumował, na których o akcją^s z j(ego) m(ością) panem Wołodkowiczem^t podczas przeszłego Trybunału w Wilnie jako deputatem stałą i w Trybunale W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) na litewskiej i ruskiej repartycyi prozekwowaną, czterema dekretami w Trybunale ugruntowaną⁴⁴, j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) mościa) pana Hlebickiego Józefowicza starostę sądowego powiatu orszańskiego, siostrzeńca^u j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) mościa) pana hetmana polnego, j(ego) mościa) pana Wawrzeckiego podstarościego orszańskiego oskarżywszy, że byli na ten czas praesentes, także ichm(ośció)w p(anów) Hołyńskiego podstarościego mścislawskiego, Hurkę horodniczego witebskiego jako complices, sub praetextu, że są oficyalistowie wojskowi, pociągnąwszy do sądów hetmańskich, ex instantia j(ego) m(ościa) pana Wołodkowicza^v dekret in contumaciam ferowano, wskazawszy na gardło, na łapanie, z przydaniem ordynansów do chorągwi oraz z aresztem zasług wojskowych⁴⁵.

Tegoż dnia z woli ks(iąże)cia hetmana przez trąbę po wszystkich ulicach i bramach publikowano, ażeby żaden z rycerstwa pod gardłem nie mieszał się w kompaniach i kupach swawolnych – tak głosząc urzędników, szlachtę na Trybunał zbierających się – skąd wielki powstał ferwor, że się z takowych okazyi wiele złego spodziewać. Zdarzyło się też wkrótce po takowej przez trąbę publikacyi, książę^w hetman jadąc z kalwakatą do j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) m(ościa) pana marszałka W(ielkiego) Ks(ięstw)a Lit(ewskiego) (s)potkał^x się z częścią szlachty koło^y trzechset koni przejeżdżającą z powiatu wilkomirskiego z j(ego) m(ością) panem ^z-Eperyjeszym starostą szyrwintskim^{z46}, i tak się sparli w ulicy, że wojskowi ustąpić musieli, i sam książę hetman w karecie stanął czekając, aż się wszystka szlachta pominie.

Tegoż dnia jachał j(ego) m(ość) pan hetman polny z wielką gromadą urzędników i szlachty do j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) m(ości) ks(iędz)a biskupa wileńskiego⁴⁷,

⁴⁴ Minimias konfliktas kilo 1755 m. rugpjūčio 31 d. Vilniuje, LDK didžiojo iždininko rūmuose, kur buvo apsisitojės Petras Prancevičius, tarp skirtingoms grupuotėms atstovaujančių Tribunolo teisėjų Juozapo Volodkovičiaus ir Mscislavo rotmistro Kazimiero Holinskio (*Kazimierz Hołyński*). Ginčas dėl leitenanto pareigų J. J. Flemingo husarų dalinyje vėliau peraugo į ginkluotą susidūrimą, o LDK etmono sūnaus vadovaujamas Tribunolas vėliau kai kuriuos jo dalyvius ir stebėtojus, priklausiusius *Familijos* grupei (taip pat ir toliau tekste minimus Oršos seniūną Joną Hlebickį Juzefovičių, Oršos pavieto stalinininką ir paseniūną Aleksandrą Tadą Vavžeckį, Vitebsko pilininką Martyną Gurką) nuteisė už akių sprendimais, datuotais 1755 m. rugsėjo 2 ir spalio 31 bei 1756 m. sausio 8 d. ir vasario 28 d. Žr. 1756 m. birželio 23 d. Tribunolo sprendimą už akių prieš Starodubo pavieto kariuomenininką Juozapą Volodkovičių, LVIA, f. SA, b. 503, l. 120–139v.

⁴⁵ Nežinomas 1756 m. gegužės 4 d. žinutės iš Vilniaus autorius teigė, jog etmono teismo priimtas sprendimas nuteistiesiems už akių didelio įspūdžio nepadarė – *a oni nie uvažając tego dekretu ježdą sobie po mieście i gdzie im się podoba*, ANK, AS, teki arabskie, t. 136, p. 35, l. 1–1v.

⁴⁶ Jonas Eperješas (†1773). Širvintų seniūniją Jonas ir Bogumila Eperješai valdė nuo 1750 m. rugsėjo 28 d., žr. A. B a l i u i s, *Iš Širvintų praeities, Širvintos*, Vilnius, 2000, p. 52.

⁴⁷ Mykolas Jonas Zenkovičius (1670–1762), Vilniaus vyskupas (nuo 1730 m.).

wyrażając, że książę hetman aggravat^{aa} i publikuje szlachtę, ^{ab}prawu krzywdę^{ab} czyni, wojsko sprowadza, velle suum gwałtownie i groźnie chce extendere, prosząc oraz aby raczył wejść z perswazyją j(ego) m(oś)ć ks(iądz) biskup; co nie tylko u ks(iąże)cia j(ego) m(oś)ci hetmana nic nie sprawiło^{ac}, lecz animositates cholery, odkazania się powstały.

Dnia 1 maja. Po wizytach wzajemnych jechali^{ad} razem hetman polny z wielką gromadą urzędników i szlachty – podkanclerzy, podskarbi wielki, wojewoda połocki, Plater kasztelan połocki⁴⁸, Syruć kasztelan witebski, Chrebtowicz kasztelan brzeski⁴⁹, Szczyt^{ae} kasztelan inflantski, podskarbi nadworny, Sosnowski^{af} pisarz W(ielkieg)o Ks(ięstw)a Lit(ewskieg)o, Łopaciński instygator⁵⁰, Łaniewski łowczy⁵¹, Oskierka^{ag} cześnik lit(ewski)^{ah52} i innych wiele do ks(iąże)cia^{ai} hetmana animując i perswadując unanimitatem et combinationem. Lecz to nic^{aj} wcale movere^{ak} nie mogło, koniecznie j(ego) mości) pana podskarbiego wielkiego^{al} ex quo minister chcąc nie tylko od laski, ale od funkcyi deputackiej oddalić, i lubo ustawnie j(ego) m(oś)ć ks(iądz) biskup wileński, j(ego) m(oś)ć pan wojewoda trocki perswadują ks(iąże)ciu j(ego) m(oś)ci hetmanowi, jednakowo^{am} skłonić i zruszyć^{an} nie mogą. Przyczynia się dosyć książę j(ego) m(oś)ć chorąży ad media pociągając, ale i to nie pomaga.

Tegoż dnia z południa przez miasto husarów, ^{ao}piechoty i dragonii^{ao} blisko tysiąca, a przedmieściem drugie tyle^{ap} przymaszerowało ksi(ą)żęc(a) chorążego, między tym wojskiem wozów kilkadziesiąt z prochami, z^q kulami. O godzinie szóstej wieczorem ludzie j(ego) m(ości) pana Abramowicza pisarza ziemskiego wileńskiego⁵³ z kamienicy jadąc na koniach kilka ludzi dragonów nadwornych j(ego) m(ości) pana podskarbiego wielkiego do skarbowej kamienicy, gdzie ich kwatery, z miasta powracających (s)potkawszy bez racyi łajac poczęli nazywając hultajską kupą. Ci znowu vice versa, przyszło do szabel,

⁴⁸ Konstantinas Liudvikas Plieteris (†1778), Livonijos seniūnas (nuo 1735 m.), LDK didysis raštininkas (nuo 1746 m.), Polocko vaivadijos kaštelionas (nuo 1754 m.), Mscislavo vaivada (nuo 1758 m.), Trakų vaivadijos kaštelionas (nuo 1770 m.).

⁴⁹ Jonas Liutauras Chreptavičius (†1765), Naugarduko vaivadijos stalininkas (nuo 1731 m.), Bresto kaštelionas (nuo 1748 m.), Naugarduko kaštelionas (nuo 1756 m.).

⁵⁰ Mikalojus Tadas Lopacinskis (†1778), LDK instigatorius (1750 m.).

⁵¹ Ignotas Lanevskis Volkas (†1761), LDK medžioklis (nuo 1746 m.).

⁵² Gervazas Liudvikas Oskirka (†1771), LDK taurininkas (nuo 1748 m.).

⁵³ Andrius Abramavičius (†1763), Vilniaus vaivadijos žemės teismo raštininkas (nuo 1748 m.). Pagal pareigas buvo ir Tribunolo raštinės vadovas. 1756 m. birželio 25 d. sprendimu už akių Tribunolas dėl kaltinimų korupcija ir piktnaudžiavimu tarnyba jį iš užimamų pareigų pašalino. Iš tikrųjų su juo buvo susidorota dėl politinių priežasčių – jis buvo LDK didžiojo etmono M. K. Radvilos klientas. 1757 m. gegužės 5 d. m. (žr. sprendimą: LVIA, f. SA, b. 806, l. 1–4v). Tribunolas šį sprendimą panaikino ir leido iš teismo knygų pašalinti visus su juo susijusius įrašus. Dėl to teismo knygose buvę procesiniai dokumentai ir sprendimas byloje buvo nebeįskaitomai užbraukti (plg. ten pat, b. 1798, l. 110v–112, 113v, 114v, 116), o jo tekstą žinome tik iš nuorašų, randamų kituose fonduose, žr. MAB RS, f. 17, b. 139, l. 66–69v.

żołnierze wzajemnie porwali się, do których sześć razy strzelili i jednego zacięli^{ar}, a żołnierze w pałasze puściwszy się wpędzili w kamienicę i wrócili się. O co^{as}-ad investigandum poszła inkwizycyja^{as}, skąd początek i zwada; wszyscy wiedzą, że żołnierze niewinni.

O godzinie ósmej wieczorem j(ego) m(ość) pan Rzewuski szambelan^{at} J(ego) K(rólewskiej) M(ości)^{s4} przybiegł z Drezna i stanął u j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) m(ości) pana strażnika W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o.

Urzędnicy, szlachta ze wszystkich województw, ^{au}-coraz się ściąga^{au} i więcej jak dwanaście tysięcy rachują, a jeszcze się spodziewają, obawiać się potrzeba wielkiego zapału w ojczyźnie, jeżeli^{av} gwałtownie, jak się odkazują^{aw}, zechcą Trybunał fundować i osoby godne słusznie obrane od funkcji oddać, a podobane i partyzujące sobie^{ax}, choć niesłusznie deputatami tytułujące się dopuścić. Co się stać nie będzie mogło bez nieszczęśliwej tranzakcji i rozlania krwi. Na zamku, w izbie sądowej^{s5}, gdzie się zwykł Trybunał fundować, drzwi nowe sowite dać, pomniejszy i ściętnić kazano, eo podobno fine, żeby ^{ay}-się ci-^{ay} nie wcisnęli, których nie życzą do funkcji admittere.

Za j(aśnie) w(ielmożnym) j(ego) m(ością) panem podskarbis wielkim ^{az}-W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o-^{az} więcej senatorów, ministrów, tym bardziej dygnitarzów, urzędników, szlachty. Jako to – ^{ba}-j(aśnie) w(ielmożny)-^{ba} j(ego) m(ość) ksiądz biskup wileński, wojewoda połocki, kasztelan połocki, kasztelan witebski, kasztelan brzeski, kasztelan inflancki, z ministrów – j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan podkanclerzy W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o.

Za j(aśnie) w(ielmożnym) j(ego) m(ością) panem Pacem pisarzem W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o sam tylko książę^{bb} hetman i ^{bc}-j(aśnie) w(ielmożny)-^{bc} j(ego) m(ość) pan marszałek wielki^{bd}. Medium vero trzymaj(aśnie) w(ielmożny)j(ego) m(ość) p(an) wojewoda trocki z strażnikiem i obożnym ^{be}-W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o-^{be} – synami swojemi.

^{bf}-Jaśnie o(świeconego)-^{bf} ks(iąże)cia^{bg} hetman(a) w(ielkiego) żołnierzom wszystkim cudzoziemskiego autoramentu, janczarom i trybunalskim po dwadzieścia ładunków rozdano, prochy, też^{bh} kule w całym mieście na tychże żołnierzów zakupiono i zabrano.

Dnia ^{bi}-2 maja-^{bi} j(ego) m(ość) pan Rewuski szambelan był na audyjencji u ^{bj}-j(aśnie) o(świeconego)-^{bj} ks(iąże)cia ^{bk}-j(ego) m(ości)-^{bk} hetmana w(ielkiego)^{bl}, lecz podobno z dawnego przedsięwzięcia nie skłonił, et supponitur^{bm}, że tenże j(ego) m(ość) pan szambelan jest in partibus ^{bn}-j(aśnie) o(świeconego)-^{bn} ks(iąże)cia hetmana, bo nic active nie postąpił dotąd.

^{s4} Janas Ževuskis (†1759), karaliaus pasiuntinys, valdovo šambelionas.

^{s5} LDK vyriausiojo tribunolo rūmai stovėjo pietiniame Žemutinės pilies kiemo pakraštyje, prie pilies vartų. 1836 m. jie buvo nugriauti, V. D r è m a, *Dingęs Vilnius*, Vilnius, 1991, p. 120–121; A. S t a n k e v i č, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. antroje pusėje*, p. 48.

Z południa o godzinie trzeciej ^{bo}-j(aśnie) w(ielmożny)-^{bo} j(ego) m(ość) pan hetman polny, wojewoda połocki, kasztelani wszyscy będący w Wilnie, także ^{bp}-j(aśnie) w(ielmożni) ichm(oś)c(iowie)-^{bp} p(anowie) podkanclerzy, podskarbi W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego), tudzież wszyscy dygnitarze, urzędnicy ziemscy^{bq}, grodzczy, szlachta zabrała^{br} się do zamkowego kościoła; dokąd zaproszony ^{bs}-per delegatos-^{bs} przybył j(ego) m(ość) pan Rzewuski szambelan z j(ego) mością panem strażnikiem litewskim i tam po konferencji mianej zabrawszy głos ^{bt}-j(aśnie) w(ielmożny)-^{bt} j(ego) m(ość) pan hetman polny dosyć obszernie wyraził ojcowskie staranie J(ego) K(rólewskej) M(ości) P(ana) N(aszego) Mił(ościwego) około dobra pospolitego i w terażniejszych okolicznościach usilne^{bu} perswazyje i zalecenia obserwancyj praw, zgody, jedności, a przez delegowanego j(ego) m(ości) pana szambelana tym goręcej^{bv} zachęca, aby wszystko in orbita praw i sprawiedliwości działa się⁵⁶ [ss].

Toż samo i j(ego) m(ość) pan Rzewuski w swoim głosie opowiedział. W tym czasie szlachta, osobliwie ^{bw}-j(eg)o m(ość) pan-^{bw} Przeclawski horodniczy słonimski⁵⁷ odezwał się, że oczewiście^{bx} widzieć się daje z okazji ks(iążę)cia j(ego) m(ości) hetmana niepokój, niezgoda i praw złamanie, kiedy wojsko^{by} posprowadzał na karki szlacheckie^{bz}, urzędników, szlachtę na Trybunał przyjeżdżających za swywolne^{ca} kupy ogłaszać kazał, deputatów godnych i^{cb} słusznie obranych nie dopuszczać do funkcji, a zaś niesłusznie gwałtownie tytułujących się^{cc} deputatami, byle partyzantów swych utrzymywać z największym azardem przedsięwziął, a to wszystko in depressionem sprawiedliwości i żeby sądy, także akcje przeszłego Trybunału, Bogu i państwu całemu ohydzone^{cd}, pochwalone i aprobowane być mogły.

Tandem z zamkowego kościoła o godzinie szóstej rozjachali się in crastinum na godzinę ósmą, do ^{ce}-j(aśnie) w(ielmożnego)-^{ce} j(ego) m(ości) ks(iędz)a biskupa wileńskiego zebrać się deklarując.

^{cf}-Tegoż dnia wieczorem przyjechał j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan Ogiński kasztelan trocki⁵⁸ neutralis i Hilzen w(oje)w(o)da miński⁵⁹ za j(ego) m(ością) panem podskar bim.

Die 3^{eg} maii. Na godzinę ósmą lub dziewiątą do j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) m(ości) ks(iędz)a biskupa wileńskiego zjachali się ichm(oś)c(iowie) p(anowie) hetman

⁵⁶ 1756 m. gegužės 4 d. žinutės iš Vilniaus autorius minėjo, jog sumanymą vaikyti „besibastančių“ bajorų grupes za ordynansem komputowemu wojsku atsivežė valdovo šambelionas J. Ževuskis ir apie tokį esą valdovo pareikštą norą gegužės antrą dieną Vilniaus katedroje susirinkusią bajoriją informavo LDK lauko etmonas Mykolas Juozapas Masalskis. Į tai reaguodamas Flemingas, pridėjęs ranką prie kardo, pareiškė esą pasirošęs za te kupy swywolne moje życie dać – i tak się za nich bić, ANK, AS, teki arabskie, t. 136, p. 35, l. 1.

⁵⁷ Pšeclavskis, Slanimo pavieto pilininkas.

⁵⁸ Tadas Pranciškus Oginskis (†1783), LDK didysis raštininkas (nuo 1737 m.), Ašmenos seniūnas (nuo 1739 m.), Trakų vaivadijos kaštelionas (nuo 1744 m.) ir vaivada (nuo 1770 m.).

⁵⁹ Jonas Augustas Hilzenas (1702–1767), Minsko vaivada (nuo 1754 m.).

polny, wojewodowie, kasztelanowie, dygnitarze, urzędnicy, szlachta utrzymująca j(ego) m(ością) pana podskarbiego W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o. Przybył też tam j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan wojewoda trocki z synami swojemi, jako mediatores i j(ego) m(ość) p(an) szambelan Rzewuski, ale ks(ią)żę j(ego) m(ość) hetman lubo deklarował zjachać, aż do dwunastej godziny nie przybył. Tamże szlachta punkta in seorsiva schaedda spisane podała j(aśnie) w(ielmożnemu) j(ego) m(ości) księdzu biskupowi wileńskiemu i wszystkim przytomnym do remonstracji j(aśnie) o(świeconemu) ks(ią)żęciu hetmanowi w krzywdach libertati et aequitati uczynionych in eum sensum.

Memoryjał a statu nobilitari j(aśnie) o(świeconym) j(aśnie) w(ielmożnym) ichm(ościo)m p(anom) senatorom do konferencji podany.

Primo. Doprasza się nobilitas j(aśnie) o(świeconego) ks(ią)żęcia j(ego) m(ości) w(oje)w(o)dy wileńskiego, ażeby izba nie była osadzona żołnierzem i ażeby też nobilitas miała każdego czasu liberum aditum do izby zamkowej sądowej vigore prawa statutowego i konstytucyi sejmowych; że juramenta deputatów mają być wykonywane przy sędziach ziemskich i grodzkich, oraz i przy szlachcie, a nie przy żołnierzach, i żeby ianuae patentes były, nie tak jak teraz są ufortyfikowane, co dają motivum dopraszania się.

Secundo. Użala się nobilitas na odgłos trąby straszliwej, nie tylko uszy, ale i serce przerażającej, ażeby wojskowi z swawolnemi kupami nie mieszały się, a zatym pragnie być informowana nobilitas, jaka gdzie ta jest swywolna kupa, toby i sama starała się do zniesienia onych.

Tertio. Że prawo i konstytucyje disponunt, aby ufundowanie Trybunału hetmani nie przeszkadzali. Sądy zaś hetmańskie pod ten czas złożone, czyniące praeiudicium libertati oraz i dekreta wypadłe, a prosecutione utrzymane były.

Quarto. Że lubo j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan podskarbi litewski z osoby swej krzywdę czy to darował czy ma prosequi pewnemu j(ego) m(ości) wojskowemu, który pistolety pod sukniemi mając do pokoju przyszedł tego, gdzie j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(ość) pan podskarbi litewski in seorsivitate był, więc nobilitas doprasza się, aby takowe ausus były poskromione.

Quinto. Doprasza się nobilitas ażeby j(aśnie) o(świecony) ks(ią)żę j(ego) m(ość) hetman coerceat żołnierzy, aby się pro eodem actu fundowania Trybunału nie zgromadzali, liberae voci nie przeszkadzali i ażeby a suis stipendiariis gwałtu nie ponosiła.

Sexto. Cumulatur stan szlachecki circa liberum veto utrzymujący się, że saepenumero takowe były wolnym głosom praeiudicia, kiedy legitime po województwach i powiatach obrani i kredensowani deputaci do juramentu sine ulla ratione nie byli dopuszczeni, drudzy zaś, intrusive oświadczywszy się, że są electi, za deputatów non attenta protestatione, etiam przez samychże urzędników oświadczających, że nie są legitime obrani, jednak byli admissibiles do juramentu.

O godzinie trzeciej z południa zjachali się wszyscy do klasztoru ś(więtego) Jana o(jców) jezuitów, gdzie i książę hetman z swojemi przyjaciółmi przybył. Tamże osobno od tumultu zszedłszy się ks(ią)żę hetman proposuit, że j(ego) m(ość) pan podskarbi ani deputatem, ani marszałkiem być może ex quo minister. Na to j(ego) m(ość) pan podkanczlerzy żwawie odpowiedział in haec verba: dziwuję się, że w(asza) ks(iążę)ca m(oś)ć, pierwszy prawie senator w Litwie et conditor ac custos legum, a prawa nie zna; bo nigdzie żadne prawo ministrom nie zakazuje deputacyi, ani dyrekcyi, ale zaciągając a longe eksplikacje ac unum ex alio inferendo, nie należące prawa allegando, przez imaginacją pretendujesz oddalić legitime sine ulla protestatione obranego j(aśnie) w(ielmożnego) j(ego) m(ościa) pana podskarbiego, et ideo takowa propozycyja akceptowana być nie może. Na to ks(ią)żę j(ego) m(oś)ć hetman dużo rozgniewany ruszywszy się z miejsca z przegrózkami precz odszedł i chciał odjechać, ale j(ego) m(oś)ć pan wojewoda trocki poszedłszy wprędce na kurytarzu wziął za rękę i usilnemi obligacyjami, miłością ojczyzny konwinkując, ledwo wyperswadował, że się wrócił książę j(ego) m(oś)ć, i już nie w jednym miejscu, ale w osobliwych celach przez medyjatorów⁶⁰ propozycyje czynili.

Druga propozycyja od ks(iążę)cia hetmana była, żeby i j(ego) m(oś)ć pan podskarbi i j(ego) m(oś)ć pan Pac obydwu odstąpili, a trzeciego do dyrekcyi puścili. Ale nie będąc convicti ulla ratione na to ex parte j(ego) m(ościa) pana podskarbiego ullatenus nie pozwolili, lecz obudwom przysiąc perswadowali, a po tym iść per vota do laski.

Trzecia propozycyja od ks(iążę)cia hetmana, żeby j(ego) m(oś)ć pan podskarbi zostawszy marszałkiem trybunalskim, we dwie niedziele zdał per totum sine regressu laskę j(ego) m(ościu) panu Pacowi, allegando praeiudicatum j(aśnie) o(świeconego) ks(iążę)cia Wiśniowieckiego na ten czas kanclerza w(ielkiego) W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) o – że w roku 1732 zdał laskę we trzy niedziele dzisiejszemu j(aśnie) w(ielmożnemu) j(ego) m(ościu) panu marszałkowi wielkiemu, na ten czas obożnemu W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego) o. I na to ullatenus nie przystępowali ex alia parte. Stanęło zatym za pracowitą j(aśnie) w(ielmożnych) medyjatorów perswazyją, że j(aśnie) w(ielmożny) j(ego) m(oś)ć pan podskarbi przyrzekł, jeżeli ex summa legalitate sam miałby odjechać, tedy toties quoties odjedzie, nie kogo inszego vice marszałkiem zostawi, tylko j(ego) m(ościa) pana Paca, toż samo etiam skryptem w sześciu wierszach tamże zaraz napisanym j(ego) m(oś)ć pan podskarbi asekurował. Nim się to zakończyło trwało w noc aż do godziny jedenastej.

Dnia 4^{ch} maja. Zjachali się wszyscy senatorowie, ministrowie, dygnitarze, urzędnicy, szlachta do j(aśnie) o(świeconego) ks(iążę)cia hetmana w(ielkiego) o dla umolifikowania protestantów i ugodzenia komu munia trybunalskie dostaną się.

⁶⁰ M. Matuševičius minėjo, jog *Familijos* siūlymus priešininkams teikė LDK didysis raštininkas J. S. Sosnovskis, o Radvilų – kitas LDK didysis raštininkas (šias pareigas ėjo nuo 1746 m.) Mykolas Vazinskis, *M. Matuševičius, min. veik., t. 1, p. 652.*

Concertatum tedy ut supra. Marszałkiem wielkim – j(ego mościa) p(ana) podskarbiego, vice marszałkiem – j(ego) m(ościa) pana Paca; marszałkiem duchownym – j(ego mość) p(an) Ukolski⁶¹ podkomorzy i deputat trocki; marszałkiem skarbowym – j(ego mość) p(an) Oskierka marszałek i deputat mozyrski⁶²; pisarzem trybunalskim kadencyi ruskiej nowogrodzkiej – j(ego mość) p(an) Rokicki wojski oszmiański deputat powiatu rzeczyckiego⁶³; podskarbitm trybunalskim – j(ego mość) pan Żmijowski sędzia i deputat wileński⁶⁴.

Zebrali się o godzinie jedenastej do zamkowego kościoła, do Katedry. Po summie i po kazaniu⁶⁵, zasiadł przy stole w tymże kościele (bo w izbie sądowej wielki tumult mieścić się nie mógł) j(aśnie) o(świecony) książę j(ego) m(oś)ć wojewoda wileński przy senatorach, ministrach, ziemstwie, urzędnikach i szlachcie słuchoł juramentów deputackich.

Województwo wileńskie: j(ego mość) p(an) Żmijowski sędzia grodzki, j(ego mość) p(an) Horaim pisarzewicz(z) grodzki⁶⁶.

Powiat oszmiański: vacat.

Powiat lidzki: vacat.

Powiat wilkomirski: vacat.

Powiat brasławski: j(ego mość) p(an) Łopaciński sędzia grodzki⁶⁷, j(ego mość) p(an) Ciechanowiecki starościc mścislawski⁶⁸.

Województwo trockie: j(ego mość) p(an) Ukolski podkomorzy, j(ego mość) p(an) Wazgird cześniak⁶⁹.

Powiat grodzieński: vacat.

Powiat kowieński: j(ego mość) p(an) Fleming podskarbi w(ielki) W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego)o, j(ego mość) p(an) Pac pisarz W(ielkiego) Ks(ięstwa) Lit(ewskiego).

⁶¹ Andrius Vladislovas Ukolskis (†1771), Trakų vaivadijos pavaivadis (1736–1738 ir nuo 1741 m.), pilies teismo teisėjas (nuo 1738 m.), tįjūnas (1739–1752 ir nuo 1756 m.), pakamaris (1746 ir nuo 1752 m.).

⁶² Rapolas Aloyzas Oskierka (1708–1767 m.), Mozyriaus pavieto maršalas (nuo 1738 m.).

⁶³ Pranciškus Antanas Rokickis (†1759), Ašmenos pavieto sargybininkas (nuo 1932 m.), arklidininkas (nuo 1744 m.), kariuomenininkas (nuo 1750 m.), LDK mažosios kanceliarijos regentas (1757 m.).

⁶⁴ Felicijonas Žmijovskis (†1776), Vilniaus vaivadijos pilies teismo teisėjas (nuo 1750 m.), žemės teismo raštininkas (nuo 1765 m.).

⁶⁵ Tribunolo atidarymo proga pamokslą sakė Vilniaus kapitulos į Dvasinio tribunolo teisėjo pareigas deleguotas kunigas Samuelis Ratkevičius (*Rodkiewicz*), žr. K. Čepienė, I. Petrauskienė, *Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai 1576–1805. Bibliografija*, Vilnius, 1979, p. 408.

⁶⁶ Aleksandras Horainas (†1788), Vilniaus vaivadijos pilies teismo raštininkaitis, pastalininkis (nuo 1760 m.), pavaivadis (nuo 1764 m.), kariuomenininkas (nuo 1765 m.), pilies teismo surogatorius (1766 m.).

⁶⁷ Ignotas Lopacinskis (†1776), Mscislavo žemės teismo surogatorius (nuo 1746 m.) ir Breslaujos pavieto pilies teismo teisėjas (nuo 1752 m.), LDK iždo raštininkas (1761 m.), Breslaujos paseniūnis (1763 m.).

⁶⁸ Mykolas Cechanoveckis, Mscislavo seniūnaitis.

⁶⁹ Mykolas Feliksas Vazgirdas (†1774), Trakų vaivadijos taurininkas (nuo 1756 m.) ir rotmistras, pastalininkis (nuo 1765 m.), stalininkas (nuo 1771 m.).

Powiat upitski: j(ego mość) p(an) Marcinkiewicz⁷⁰, j(ego mość) p(an) Rusel⁷¹.

Księstwo Żmudzkie: j(ego mość) p(an) Renno ciwun užwentski⁷², j(ego mość) p(an) Chrzastowski podstoli⁷³, j(ego mość) p(an) Iwanowicz starosta⁷⁴.

Województwo smoleńskie: j(ego mość) p(an) Eydziatowicz sędzia⁷⁵, j(ego mość) p(an) Kaszyc koniuszy⁷⁶.

Powiat starodubowski: j(ego mość) p(an) Bułharyn koniuszy wołkowyski⁷⁷, j(ego mość) p(an) Łappa⁷⁸.

Województwo nowogrodzkie⁷⁹: j(ego mość) p(an) Mierzejewski⁸⁰, j(ego mość) p(an) Rdułtowski⁸¹.

Powiat słonimski: j(ego mość) p(an) Kobyliński podstarości⁸², j(ego mość) p(an) Suchodolski pisarzewicz⁸³.

Powiat wołkowyski: j(ego mość) p(an) Kaczanowski wojski⁸⁴, j(ego mość) p(an) Andrzejkowicz⁸⁵.

Woiewodztwo brześkie: vacat.

⁷⁰ Ignotas Marcinkevičius (†1772), Upytės pavieto arklidininkas (nuo 1744 m.), žemės teismo surogatorius (nuo 1755 m.) ir žemės teismo teisėjas (nuo 1765 m.).

⁷¹ Mykolas Rusėlis (†1760), Upytės pavieto pataurininkis (nuo 1744 m.).

⁷² Mikalojus Rönne (Renno), čia įvardijamas kaip Užvenčio tijųnas, tačiau Žemaitijos kunigaikštystės pareigūnų sąrašo parengėjai prie jo šių pareigų nenurodo, plg. *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. III: *Księstwo żmudzkie XV–XVIII wiek*, s. 143.

⁷³ Ignotas Antanas Chšonstovskis (†1791), Žemaitijos kunigaikštystės pastalininkis (nuo 1735 m.), Telšių repartacijos žemės teismo teisėjas (nuo 1765 m.).

⁷⁴ Adomas Ivanovičius (†1773), Viduklės pavieto ir valdovo leitenantas, Rietavo tijųnas (nuo 1760 m.).

⁷⁵ Karolis Eidziatovičius, Smolensko vaivadijos pastalininkis (nuo 1735 m.), pavaivadis (nuo 1739 m.), žemės teismo teisėjas (nuo 1750 m.), vėliavininkas (nuo 1765 m.).

⁷⁶ Kristupas Kašicas (†1789), čia įvardytas kaip (Smolensko) arklidininkas, o Smolensko vaivadijos pareigūnų sąrašų parengėjai jį vadina Smolensko taurininku (nuo 1754 m.), žr. *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. IV: *Ziemia smoleńska XIV–XVIII wiek*, s. 74.

⁷⁷ Povilas Bulharinas, Valkavisko arklidininkas.

⁷⁸ Tomas Lappo, Starodubo pavieto pilies teismo raštininkas (nuo 1759 m.), paseniūnis (nuo 1777 m.), žemės teismo raštininkas (nuo 1786 m.), žemionių teismo teisėjas (nuo 1792 m.).

⁷⁹ Pagal vaivadijų rangą prieš Naugarduko vaivadijos deputatus turėjo būti įtraukti Polocko vaivadijos deputatai, tačiau jie dienoraštyje nenurodomi, nes dėl didelio konkurentų skaičiaus iširus 1756 m. Polocko tribunoliniam seimeliui deputatai buvo neišrinkti, žr. А. М а ц у к, *Полацкае ваяводства ў XVIII ст.: ваявода, шляхецкая эліта, соймкі*, Мінск, 2014, с. 114.

⁸⁰ Juozapas Mežejevskis, Naugarduko vaivadijos pataurininkaitis.

⁸¹ Joachimas Rdułtovskis, Naugarduko vaivadijos pavaivadaitis.

⁸² Antanas Jonas Kobilinskis (†1790), Slanimo pavieto paseniūnis ir pastalininkis.

⁸³ Ignotas Tadas Suchodolskis, Slanimo raštininkaitis.

⁸⁴ Juozapas Antanas Kačanovskis, Valkavisko pavieto kariuomenininkas.

⁸⁵ Rapolas Andžeikovičius, Valkavisko pavieto taurininkaitis.

Powiat piński: vacat.

Powiat witebski: vacat.

Powiat orszański: vacat.

Województwo mścisławskie: vacat.

Województwo mińskie: vacat.

Powiat mozyrski: j(ego mość) p(an) Oskierka marszałek, j(ego mość) p(an) Bogusz chorąży⁸⁶ umarli^{ci}.

Powiat rzeczycki: j(ego mość) p(an) Rokicki wojski oszmiański, j(ego mość) p(an) Wiszczyński⁸⁷ cf.

^{a,a} K₂ Z Wilna dnia 27 kwietnia

^{b,b} K₂ *néra*

^c K₂ *néra*

^d K₂ Niemierzu

^e K₂ j(aśnie) w(ielmożny) j(eg)o m(oś)ć

^f K₂ *néra*

^{g,g} K₂ dzień prawie

^h K₂ p(anowie)

^{i,i} K₂ w(ielmożnym) j(eg)o m(oś)cią panem

^j K₂ *néra*

^k K₂ zjachali

^l K₂ *néra*

^m K₂ *néra*

^{n,n} K₂ j(aśnie) w(ielmożny) j(eg)o m(oś)ć pan

^{o,o} K₂ i dragonii

^p K₂ hetman w(ielki)

^q K₂ *néra*

^r K₂ hetmanem w(ielkim)

^s K₂ aukcją

^t K₂ Wołokiewiczem

^u K₂ siostrzeńca

^v K₂ Wołodkiewicza

^w K₂ książkę j(eg)o m(oś)ć

^x K₂ podtkał

^y K₂ około

^{z,z} K₂ Emperyjaszem starostą szyrwińskim

^{aa} K₂ agrawował

^{ab,ab} K₂ krzywdę prawu

^{ac} K₂ sprawił

^{ad} K₂ jachali

^{ae} K₂ Szczyc

^{af} K₂ Zomowski

^{ag} K₂ Oskierko

^{ah} K₂ *néra*

^{ai} K₂ ks(iążę)cia j(eg)o m(oś)ci

^{aj} K₂ nie

^{ak} K₂ movero

^{al} K₂ *néra*

^{am} K₂ jednakowoż

^{an} K₂ wzruszyć

^{ao,ao} K₂ dragonii i piechoty

^{ap} K₂ tyło

^{aq} K₂ i

^{ar} K₂ zabili

^{as,as} K₂ na inkwizycję poszła sprawa

^{at} K₁ *čia ir toliau* chambellan

^{au} K₂ wraz się ściągali

^{av} K₂ jeźli

⁸⁶ Liudvikas Bogušas (†1756), Mozyriaus pavieto vėliavininkas, mirė prieš Tribunolo atidarymą.

⁸⁷ Kazimieras Višcinskis, Rečycos pavieto rotmistras, Jonavos seniūnas.

^{aw} K₂ zakazują
^{ax} K₂ *něra*
^{ay} K₂ ci się
^{az_az} K₂ *něra*
^{ba} K₂ *něra*
^{bb} K₂ książkę j(eg)o m(oś)ć
^{bc_bc} K₂ *něra*
^{bd} K₂ W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o
^{be_be} K₂ *něra*
^{bf_bf} K₂ *něra*
^{bg} K₂ książęcia j(eg)o m(oś)ci
^{bh} K₂ też i
^{bi_bi} K₁ *klaidingai* 1 maja K₂ tegoż
^{bj} K₂ *něra*
^{bk_bk} K₂ *něra*
^{bl} K₂ *něra*
^{bm} K₂ supponit
^{bn_bn} K₂ *něra*
^{bo_bo} K₂ *něra*
^{bp_bp} K₂ j(ego) m(oś)ć
^{bq} K₂ ziemscy i
^{br} K₂ zebrali
^{bs_bs} K₂ przez delegatów
^{bt} K₂ *něra*
^{bu} K₂ usilnie
^{bv} K₂ gorącej
^{bw_bw} K₁ ichm(oś)ć p(anowie)
^{bx} K₂ oczywiście
^{by} K₂ wojska
^{bz} K₂ szlacheckich
^{ca} K₂ swawolne
^{cb} K₂ *něra*
^{cc} K₂ *něra*

^{cd} K₂ ohydzone

^{ce} K₂ *něra*

^{cf} K₂ *Toliau* Kopia listu. Do tej godziny jak pocztę ekspedujemy, co się stało historyje wyraziwszy annecto, ale jak możemy dochodzić, podobno książkę arbitrarie ufunduje Trybunał pro suo velle. Z drugiej strony drugiego Trybunału żeby nie robili albo przedsięwzmań inne media. Tylko trudno szlachtę utrzymać, bo ferventissime in dalent i są azardowani cum discrimine życia windykować krzywdę swoją et absolutam regiminis ks(ią)żęcicia hetmana potestatem tollerare dalej nie mogąc, etiam ferre enses et pati secures, audent desiderantę. Mówią inni, że jeszcze książkę hetman dałby sobie perswadować, ale Ogiński marszałek w(ielki) tenacissime utrzymuje się, żeby podskarbiego W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o nie dopuścić. Przy tym ichm(oś)ć(iowie) panowie Abramowiczowie kaszą się przeszłego Trybunału. Facta ażeby solidare mogli trzymając coś principis, aż do ostatniego azardu najzawsze consilia podają obawiając się ne ruant in dominando w Trybunałach, co dotąd praktykowali et intimores ac metus wszystkich pozapędzali, ks(ią)żęcicia też miecznika albo marszałka przeszłego Trybunału fortissime w to wprowadzają. Książkę hetman chce dzisiaj Trybunał fundować, choć dzień święty. Książ(z) biskup zaś ullatenus na to pozwolić nie chce, ponieważ i dawniej odkładano do wtorku, jako i za laski j(eg)o m(oś)ci pana wojewody trockiego practacatum⁸⁸.

W poniedziałek, idę die 3 maii, na konferencyją naznaczoną u j(eg)o m(oś)ci księdza biskupa wileńskiego książęta ichm(oś)ć(iowie) Radziwiłłowie nie zjachali, ale po południu u ichm(oś)ć(iów) księży jezuitów akademickich to zjachanie się determino-

⁸⁸ Minimas 1745 m. LDK vyriausiojo tribunolo atidarymas, kai vadovaujant Aleksandriui Pociėjui teismas dėl Šv. Kryžiaus atradimo šventės darbą pradėjo ne gegužės 3, bet 4 dieną, žr. *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1794. Spis*, s. 203. Vilniaus vyskupas nenorėjo leisti Tribunolo atidarymo procedūros atlikti 1756 m. gegužės 3 d. dėl tos pačios aplinkybės.

wali. Tandem zjachawszy do ichm(oś)c(iów) ks(ię-
zy) jezuitów kombinacją zaczęli przez j(eg)o m(oś)
ci pana wojewodę trockiego i j(eg)o m(oś)ci pana
Rzewuskiego; gdzie po żwawych ab utrinq sprzecz-
kach na koniec już późno wieczorem zgodzono się
na to, iż j(aśnie) w(ielmożny) j(eg)o m(oś)ć pan
podskarbi W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o
będzie obrany marszałkiem Trybun(ału) Gł(ównego)
W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o z tą sponsy-
ją, iż gdy się zdarzy propter legalitates odjeżdżać z
Trybunału j(eg)o m(oś)ci panu podskarbiemu pro
eo tempore laskę przy j(eg)o m(oś)ci panu pisarzu
W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o, nazwi-
skiem Pacu, zostawić ma. Po takowym ukoncerto-
waniu nastąpiło wzajemne inter magnates przyjaźni
oświadczenie.

Tandem die 4 maii. O godzinie ósmej wszyscy
zjachali się do ks(iążę)cia j(eg)o m(oś)ci wojewody
wileńskiego dla umolifikowania różnych kontra-
dykcyi na obranych deputatów. Stamtąd ruszyli się
do j(aśnie) w(ielmożnego) j(eg)o m(oś)ci księdza
biskupa wileńskiego, a potem do kościoła katedral-
nego, gdzie po śpiewanej wotywie i kazaniu, tamże w
kościele nastąpiła przysięga ichm(oś)c(iów) panów
deputatów. Po której sędziowie przysięgli udali się
do izby sądowej i tam po ufundowaniu juryzdykcyi
obrano marszałkiem w(ielmożnego) j(eg)o m(oś)ci
pana Fleminga podskarbiego w(ielkiego) W(ielkie-
go) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o, marszałkiem skar-
bowym – j(eg)o m(oś)ci pana Oskierkę, marszałka
mozyr(skiego)o, marszałkiem duchownym – j(eg)o
m(oś)ci pana Ukolskiego podkomorzego trockiego,

podskarbim – j(eg)o m(oś)ci pana Żmijowskiego
sędziego grodz(kiego) wileń(skiego). Przysięgli de-
putaci sequentes: z Wilna j(eg)o m(oś)ć pan Żmi-
jowski sędzia grodzki i Horain pisarzowicz; z Bra-
cławia [s] – j(eg)o m(oś)ć pan Łopaciński sędzia
grodz(ki) i Ciechanowiecki starościc mścislawski;
z Trok – j(eg)o m(oś)ć pan Ukolski podkomorzy i
Wazgird; z Żmudzi ichm(oś)c(iowie) p(anowie)
Renno, Chrzastowski, Iwanowicz; z Kowna – ich-
m(oś)c(iowie) p(anowie) Fliming [s] podskarbi
w(ielki) W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o i
Pac pisarz W(ielkiego) Ks(ięstwa) L(i)t(ewskiego)o;
z Nowogródka – ichm(oś)c(iowie) p(anowie) Mi-
rzejewski i Rdułtowski; z Wołkowyska – ichm(oś)
c(iowie) p(anowie) Kaczanowski i Andrzejkowicz;
z Słonima – ichm(oś)c(iowie) p(anowie) Kobyliński
podstarości i Suchodolski pisarzowicz; z Smoleń-
ska – ichm(oś)c(iowie) p(anowie) Kaszyc i Eydzia-
towicz; z Staroduba – j(eg)o m(oś)ć pan Bułharyn i
Łapa; z Mozyra – j(eg)o m(oś)ć pan Oskirka marsza-
łek mozyrski; z Rzeczycy – j(eg)o m(oś)ć pan Rakicki
wojski os(z)miań(ski) i Wiszczyński. Mińsk⁸⁹ i Wił-
komierz – pro vacanti, Upita i Orsza – pod laskę w
początkach samych.

Książę j(eg)o m(oś)ć hetman niebem i piekłem,
i co by pod piekłem być mogło głębszego, że go tru-
pem pierwszej wyniosą, anizeli j(eg)o m(oś)ci pana
podskarbiego dopuści. Szlachtę zgromadzoną swa-
wolną kupą mieniać znosić żołnierstwem odkazy-
wał się, pierwszy miecze ciskał. Ogiński marszałek
w(ielki) Zubrzyckiego⁹⁰ nie tylko przy deputacyi,
ale i przy piórze mińskim utrzymał [s] zaprzysięgał

⁸⁹ LDK vyriausiojo tribunolo knygosė buvo užfiksuoti duomenys tik apie Minsko vaivadijos deleguotų atstovų pašalinimą iš teismo sudėties, žr. LVIA, f. SA, b. 650, l. 75.

⁹⁰ Jonas Zambžickis, Oršos pavieto pilies teismo teisėjas, išrinktas Tribunolo teisėju viename iš skilusių Oršos tribunolinių seimelių 1756 m. vasario 9 d., tačiau kartu su kitais šio pavieto atstovais iš teismo sudėties buvo pašalintas, žr. *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1794. Spis*, s. 249–250.

się. Przecię ci bohatoryrowie niewinnemi i spokojnemi stali się barankami. Izba sądowa przed tym mocno zatargowana z umowy wczorajszej otworem dzisiaj stała, ażeby szlachta nie miała stąd przyczyny egzardescencyi. A że izba nie objęła by gminu consultum

wczoraj, ażeby w kościele per agatur to, co dzisiaj per actum honorificentissime.

^{eg} K₁ *klaidingai* 2

^{ch} K₁ *klaidingai* 3

^{ci} K₁ *žodis pabrauktas*

Robertas Jurgaitis – humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos docentas, VšĮ Parlamentarizmo istorijos tyrimų centro direktorius. Mokslinių interesų kryptis: LDK parlamentarizmo ir XVIII a. bajoriškosios savivaldos istorija.

Adresas: Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 58, Kaunas, LT-44248.

El. paštas: robertas.jurgaitis@vdu.lt

Adam Stankevič – Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriaus mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų kryptis: LDK teismų veikla XVIII a.; Apšvietos epochos LDK visuomenės tyrimai; Lietuvos advokatūros istorija.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108.

El. paštas: stankevic.adam@gmail.com

Lietuvos istorijos metraštis = The Year-Book of Lithuanian History = Jahrbuch für litauische Geschichte / Lietuvos istorijos institutas; redakcinė kolegija: Gintautas Sliesoriūnas (pirm.)... [et al]. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

ISSN 0202-3342

2019 metai 2. – 2019. – 238 p. – Santr. angl. – Bibliogr. nuorodose ir str. gale. –

Metraštyje skelbiami reikšmingi 2019 metų antrojo pusmečio Lietuvos istorikų darbai, istorijos šaltinių publikacijos, mokslo gyvenimas.

Mokslo žurnalas

Lietuvos istorijos institutas
LIETUVOS ISTORIJOS METRAŠTIS
2019 metai 2

Redaktorė *Ieva Puluikienė*
Maketuotoja *Žydronė Jakonytė*
Dailininkė *Audronė Uzielaitė*
Santraukas į anglų kalbą vertė *Ieva Vitėnienė*

2019 11 19. 16,78 leidyb. apsk. l. Tiražas 150 egz.

Išleido Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, Vilnius, LT-01108
Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius